

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РЕФОРМ МАРІЇ ТЕРЕЗІЇ В АВСТРІЙСЬКІЙ МОНАРХІЇ (1740–1780 РР.)

SOCIO-POLITICAL PRECONDITIONS AND THEORETICAL SUBSTANTIATION OF MARIA THERESA'S REFORMS IN THE AUSTRIAN MONARCHY (1740–1780)

Пиртко М.С.,

*аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У процесі реформування найважливіших сфер суспільного життя в сучасній Україні серед іншого передбачається вивчення і узагальнення як міжнародного, так і національного історичного досвіду. У статті проаналізовано соціально-політичні передумови та дано теоретичне обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській монархії (1740–1780 рр.). У контексті реалізації цього завдання актуальним видається проаналізувати соціально-політичні передумови та теоретичне обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській імперії (1740–1780 рр.). Виконання цих завдань сприятиме створенню ефективної системи державного управління і місцевого самоврядування, що буде служити суспільству. Значну увагу зосереджено на характеристиці теоретичного обґрунтування реформатської політики епохи освіченого абсолютизму в Австрійській монархії, яке мало еkleктичний, компілятивний характер і передбачало основні принципи взаємовідносин влади й суспільства. У контексті реалізації цього завдання актуальним видається проаналізувати соціально-політичні передумови та теоретичне обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській імперії (1740–1780 рр.). Актуалізує цю тему дослідження пошук у сучасний період в Україні ефективної моделі формування та функціонування державно-правової системи і створення законодавства, які б відповідали вимогам європейських стандартів. Обґрунтовуючи способи управління і здійснення завдань держави, правники-теоретики визначали «загальний добробут» у державі як найважливішу мету. Крім того, мислителі XVIII ст. висунули найважливіший принцип теорії і практики державного управління, за якого головною умовою повноцінного функціонування правової держави став розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову. Тому для вдосконалення сучасної державно-правової системи в Україні необхідним є переосмислити, узагальнити як національний, так і міжнародний історичний досвід, вивчити його позитивні і негативні аспекти, а відтак використати все корисне і необхідне для сучасного розвитку України. Крім того, у сучасній Україні важливо врахувати історичний правовий досвід і використати результати наукових досліджень для вдосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: реформи, освічений абсолютизм, державна влада, державна політика, Австрійська монархія.

The article analyzes the socio-political background and gives a theoretical substantiation of Maria Theresa's reforms in the Austrian monarchy (1740–1780s). Considerable attention is paid to the characterization of the theoretical substantiation of the reform policy of the era of Enlightened Absolutism in the Austrian monarchy, which was of an eclectic nature and envisaged the basic principles of the relationship between power and society. Justifying the ways of managing and fulfilling the tasks of the state, the theoretical lawyers defined the "general welfare" in the state as the most important goal. In addition, thinkers of the XVIII century put forward the most important principle of the theory and practice of public administration, in which the main condition for the full functioning of the rule of law was the division of power into legislative, executive and judicial.

In the process of reforming the most important spheres of social life in modern Ukraine, among other things, it is envisaged to study and summarize both international and national historical experience. The article analyzes the socio-political prerequisites and provides a theoretical justification for Maria Theresa's reforms in the Austrian monarchy (1740–1780). In the context of the realization of this task, it seems relevant to analyze the socio-political preconditions and theoretical justification of the reforms of Maria Theresa and the Austrian Empire (1740–1780). The fulfillment of these tasks will help to create an effective system of public administration and local self-government that will serve the society. Considerable attention has been paid to the characterization of the theoretical substantiation of the reformist policy of the era of enlightened absolutism in the Austrian monarchy, which was eclectic, compulsive in nature, and provided for the basic principles of the relationship between power and society. In the context of the realization of this task, it seems relevant to analyze the socio-political preconditions and theoretical justification of the reforms of Maria Theresa and the Austrian Empire (1740–1780). Actualizing this topic of this study is the search in the modern period in Ukraine for an effective model of the formation and functioning of the state legal system and the creation of legislation that would meet the requirements of European standards. Justifying the ways in which the tasks of the state are managed and accomplished, the theorists have identified "general welfare" in the state as the overriding goal. In addition, thinkers of the XVIII century push forward the most important principle of the theory and practice of public administration, under which the main condition for the full functioning of the rule of law was the separation of powers into legislative, executive and judicial. Therefore, in order to improve the current state-legal system in Ukraine, it is necessary to rethink, summarize both national and international historical experience, to study its positive and negative aspects, and therefore to use all useful and necessary for the modern development of Ukraine. In addition, in modern Ukraine, it is important to take into account historical legal experience and use the results of scientific research to improve current Ukrainian legislation.

Key words: reforms, Enlightened Absolutism, state power, state policy, Austrian monarchy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах євроінтеграції та інформатизації суспільства важливими завданнями є здійснення державно-правових реформ, приведення чинного законодавства України

до європейських і світових стандартів. Виконання цих завдань сприятиме створенню ефективної системи державного управління і місцевого самоврядування, що буде служити суспільству. У процесі

реформування найважливіших сфер суспільного життя в сучасній Україні серед іншого передбачається вивчення і узагальнення як міжнародного, так і національного історичного досвіду. Важливо, як видається, глибше проаналізувати і використати історичний досвід реформування державно-правових інститутів провідних європейських країн.

У контексті реалізації цього завдання актуальним видається проаналізувати соціально-політичні передумови та теоретичне обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській імперії (1740–1780 рр.). Актуалізує цю тему дослідження пошук у сучасний період в Україні ефективної моделі формування та функціонування державно-правової системи і створення законодавства, які б відповідали вимогам європейських стандартів. Завдяки історичній ретроспективі можна встановити, що на сучасному етапі розвитку державної політики все більше виокремлюються проблемні питання, пов'язані із захистом державного суверенітету і територіальної цілісності України. Тому для вдосконалення сучасної державно-правової системи в Україні необхідним є переосмислити, узагальнити як національний, так і міжнародний історичний досвід, вивчити його позитивні і негативні аспекти, а відтак використати все корисне і необхідне для сучасного розвитку України. Крім того, у сучасній Україні важливо врахувати історичний правовий досвід і використати результати наукових досліджень для вдосконалення чинного законодавства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У історико-правовій літературі деякі питання визначення соціально-економічних передумов та особливостей теоретичного обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській монархії (1740–1780 рр.) досліджували такі українські вчені, як В. Кульчицький, І. Бойко, Б. Тищик, І. Настасяк, М. Никифорак, та інші, а також зарубіжні вчені, зокрема П. Андерсон, О. Бальцер, К. Воцелка, Е. Прістер, Е. Цольнер та інші.

Метою статті є історико-правове з'ясування соціально-економічних передумов та особливостей теоретичного обґрунтування реформ Марії Терезії в Австрійській монархії (1740–1780 рр.)

Виклад основного матеріалу. Династична криза в Австрійській монархії, яка розпочалася відразу після смерті у жовтні 1740 р. імператора Карла VI, порушила традиційний принцип «імперського федералізму». На територіальному рівні імперська ідея зайшла в суперечність із тенденцією до зміцнення регіональної і територіальної самостійності великих суб'єктів імперії [1, с. 180]. Спадкові права 23-річної дочки Карла VI Марії Терезії, юридично скріплені Прагматичною санкцією 1713 р., відразу були порушені, причому насамперед гарантантами дотримання умов цього документа – Францією та Пруссією. Вторгнення 16 грудня 1740 р. пруського короля Фрідріха II до Сілезії започаткувало так звану війну за «австрійську спадщину», що означало прагнення територіально розділити імперію Габсбургів [2, с. 18].

Марія Терезія – донька Карла VI, – котру він перед смертю благословив на престол, опинилася в скрут-

ній ситуації: міністри вбачали у ній лише жінку, але аж ніяк не правительку; окремі народи багатонаціональної імперії були готові виступити проти слабкої центральної влади; європейські держави не мали наміру визнавати положення Прагматичної санкції 1713 р. і вторглися на територію Австрії; ні армії, ні грошей, щоб найняти військо і відбити вторгнення в імперію не було. По суті справи справдилися слова принца Євгенія Савойського, що не підкріплена військовою міццю Прагматична санкція – не юридичний документ, а лише аркуш паперу. Однак європейські монархи недооцінили Марію Терезію, котра зуміла втримати державу завдяки неймовірній силі волі [3, с. 172].

У складній політичній грі в умовах війни за «австрійську спадщину» Франція мала намір поставити на чолі сусідньої держави баварського курфюрста Карла Альбрехта, котрий одночасно претендував і на чеський престол. Після декількох років військового протистояння з перемінним успіхом антиавстрійської коаліції (Франція, Пруссія, Іспанія, Баварія) та держав, котрі підтримували Відень (Англія, Голландія), 18 жовтня 1748 р. був підписаний Аахенський мирний договір, згідно з умовами якого Габсбургам удалося зберегти більшу частину своїх володінь і підтвердити права Марії Терезії на престол [4, с. 88].

Попри втрату для Австрії низки володінь – Сілезії (найболючіша втрата) та частини італійських володінь (Парма, П'яченца, Гаусталла), Аахенський договір означав, що основні положення Прагматичної санкції 1713 р. таки були визнані. Неподільність володінь Габсбургів і права Марії Терезії (як і її спадкоємців) на ці володіння вже ні в кого не викликали сумніву. Війна за «австрійську спадщину» зміцнила позиції Марії Терезії як серед європейських монархів, так і серед її підданих усередині імперії [1, с. 182–183].

Монархії Габсбургів удалося вистояти у війні, попри сподівання супротивників на швидку дезінтеграцію внаслідок зовнішнього впливу. Землі габсбурзької імперії підтримали корону, до того ж несподівано підтримку надала навіть Чехія, зайнята французькими і баварськими військами. Після смерті Карла VI Марія Терезія призначила свого чоловіка Франца Стефана адміністратором Богемії. І хоч Карла Альбрехта й проголосили королем Чехії (12 лютого 1742 р. курфюрсти обрали його імператором під іменем Карла VIII – уперше за 300 років Габсбурги позбулися римсько-германського престолу [5, с. 102], та сума військової контрибуції, яку він став вимагати від чехів, позбавила нового правителя симпатій місцевого населення. Після звільнення Чехії австрійцями, у 1743 р., Марія Терезія коронувалася у Празі, де австрійців трактували як «менше зло», порівняно з баварцями [6, с. 70].

Подібним чином, як і Чехія, підтримку Марії Терезії надала Угорщина, у виході якої зі складу імперії майже не сумнівалися. Проте угорці взяли на себе місію «спасіння монархії», максимально доклавшись до формування спільного війська. У червні 1741 р.

Марія Терезія вирушила до Пресбурга (Братислави), де засідав угорський сейм і після церемонії в соборі коронувалася у мантиї Св. Штефана – національного покровителя. Характерно, що в тогочасних документах про Марію Терезію написали як про «короля», а не про «королеву». Ймовірно, це було зроблено навмисне, щоб показати, що імператриця правитиме самостійно і рішуче, як «чоловік» (одночасно з короною отримала у спадок від батька 63 формальні титули в офіційному найменуванні).

Засідання угорського сейму, на якому королева в короні Св. Штефана звернулася до місцевої шляхти з проханням про допомогу у війні проти баварців і французів, стало одним із найважливіших моментів історії династії Габсбургів. Виступ Марії Терезії завершився вигуками угорських дворян «Слава!» і запевненнями «Наше життя і наша кров за Вашу Величність!» [3, с. 174] (на нашу думку, такі клятви є пізнішими перебільшеннями). Щоправда, частина дворянства скептично віднеслася до постаті нової правительки, втім, як і її прихильники, вирішили добитися підтвердження своїх вольностей. На переконання дослідника Андерсона Перрі, Марія Терезія зуміла досягти зниження угорської ворожості до Габсбурзької династії, «прив'язавши» угорських магнатів до повсякденного життя імператорського двору у Відні [7, с. 218].

Заради підтримки угорців Марія Терезія пішла на значні поступки цій бунтівній провінції, а саме: 1) звільнила угорське дворянство від оподаткування; 2) зобов'язалася вирішувати угорські питання тільки після консультацій із самим угорцями; 3) спростила процедуру прийому угорців на службу в державні міністерства; 4) Угорська надвірна канцелярія проголошувалася незалежною від вищих органів влади у Відні і була підпорядкована безпосередньо короні. Отже, Угорщина досягла створення механізму запобігання в майбутньому надмірної централізації імперії, гарантуючи збереження власної національної ідентичності. Надалі, імператорський двір проводив гнучку політику щодо Угорщини, однак демонстрував час від часу і твердість [8, с. 160]. Наприклад, після того, як угорський парламент у 1764 р. відмовився збільшувати суму податків, Марія Терезія його не скликала, а управляла Угорщиною за допомогою Державної ради (ключову роль в угорських справах відіграв граф Борі – знавець місцевого публічного права).

І хоч завдяки жорсткій економії Австрії та мобілізації ресурсів вдалося вистояти у війні, подальше функціонування державно-правового механізму вимагало рішучих дій у напрямі радикального реформування всіх сфер державного життя. Війна сповна продемонструвала всі слабкості імперської системи. Політичним ідеалом і метою реформ повинно було стати створення єдиної, цілісної і легко керованої держави, фундамент чого заклав ще правитель Максиміліан I. Майбутні перетворення були покликані позбавити монархію від пережитків минулого, різноманітних дворянських привілеїв. Радники Марії Терезії вважали найкращим тільки те, що було

раціональним, зокрема, з погляду єдиної централізованої держави [9, с. 245].

Зміни, що відбувалися у XVIII ст. в Європі і поширилися на Австрію, отримали назву «*століття реформ*». Тоді вже усталилося переконання (пов'язане з теорією прогресу), що реформа – це покращення і рух уперед. Характерною особливістю цих змін було врахування успішного досвіду інших країн і навіть запозичення певних моделей перетворень. Зміни в одній суспільній сфері неодмінно викликали реформи в іншій її частині, а окремі – узагалі накладалися. Наприклад, в Австрії XVIII ст. набули поширення ідеї янсенізму і фебронізму. Янсенізм сформувався на зламі XVII–XVIII ст. у Нідерландах і наближався своїми принципами до кальвінізму. Виступаючи проти «папської автократії», янсеністи засуджували і суспільну ієрархію [10, с. 111]. За децентралізацію влади в церкві виступав феброніанізм, ідеї якого прийшли з Пруссії. Засновником цього руху був Ян Ніколай Гондгейм (Феброніус), з ініціативи якого у 1769 р. обмежили владу Папи на користь місцевих єпископів [11, с. 135]. Власне, подібне відбулося згодом і в Австрійській імперії, де радник Марії Терезії голландець Герхард ван Світен був прихильником книжки Фебронія «*De statu Ecclesiae*» [12, с. 294].

Утім, особливістю державно-політичної думки XVIII ст. еліт було поєднання барокового мислення з ідеологією Просвітництва. Процес секуляризації духовного життя, поширення деїзму, раціоналізму, скептицизму, індивідуалізму й підкресленням вільнодумством зіштовхувалися з пануванням схоластики у суспільному житті. Значний вплив на зміни справила філософія Декарта і Лейбніца з їхньою критикою схоластики та акцентування уваги на потребі поширення природничих і математичних наук, а також реформування канонічного права з опертям останнього на природне право. Набули визнання етичні принципи, згідно з якими добре є тільки те, що приносить користь для суспільства, а особистий успіх слугує нормою прогресу (тобто бачимо відхід від середньовічного принципу корпоративізму) [12, с. 293].

Реформаторська діяльність імператорського двору Габсбургів розпочалася ще на завершальному етапі війни за «австрійську спадщину» й активізувалася після її завершення. Дослідник історії держави і права Фрідріх Вальтер охарактеризував першу фазу реформ у 1745–1746 рр. як «зовнішнє впорядкування», якому не вистачало об'єднуючої наскрізної ідеї [13, с. 197]. На нашу думку, це були ситуативні і в дечому хаотичні кроки, покликані поліпшити поточну ситуацію. У 1752 р. при імператорському дворі уже почала функціонувати надвірна рада, котра стала фактичним «штабом реформ». До неї належали чільні міністри, зокрема Цінцієндорф і Кобенцль, чоловік Марії Терезії Франц I та інші деякі спеціалісти. 13 травня 1753 р. відбулася зміна провідних міністрів, зокрема, барона Йоганна Крістофа фон Бартенштайна на посаді державного канцлера замінив граф Венцель Антон фон Кауніц-Рітберг. Якщо

перша фаза реформ освіченого абсолютизму асоціюється з іменем Ф.В. фон Гаугвіца, то з 1760 р. більш помітним став вплив саме В. Кауніца [14, с. 112].

Венцель Антон граф Кауніц (1711–1794) відіграв особливу роль у реформуванні Австрійської монархії. Його сходження розпочалося на Аахенському мирному конгресі 1748 р., який підсумував війну за «австрійську спадщину». Після свого призначення на посаду конференц-міністра Кауніц несподівано виступив за союз Австрії з Францією – давньою суперницею на європейському континенті. Отже, граф доклався до того, що у міжнародному праві прийнято називати «дипломатичною революцією» або «перевертанням альянсів» – розрив старих дипломатичних союзів і створення нових [15, с. 228]. У внутрішньополітичному житті Кауніц протягом двадцяти років був особистим радником Марії Терезії, а з 1761 р. – канцлером держави (з 1764 р. отримав титул князя) [8, с. 157].

На думку дослідника історії Габсбурзької імперії Яна Беренжера, Марія Терезія була надто прагматичною і не мала часу для теорій. На відміну від пруського короля-реформатора Фрідріха II, вона не підтримувала безпосередніх контактів з європейськими просвітниками, вважаючи їх «безбожниками» [16, с. 65]. Утім, це визначення не стосується оточення імператриці, до якого належали люди, знайомі з найновішими ідеями тогочасних європейських просвітників. Саме вони заклали «союз філософів і монарха», а Марія Терезія втілювала ідеї цих «безбожників» у життя. Власне, у всіх країнах, де поширився освічений абсолютизм, ініціатива реформування суспільства і держави належала монархам. Починаючи із середини XVIII ст. стиль управління монархією став більш раціональним: одним із пояснень тих чи інших нововведень вважалася їхня корисність для держави і населення. Втім, не відкидалися й принципи, властиві абсолютизмові, що дає підстави говорити про «освічений абсолютизм» [1, с. 180].

У XVIII ст. склався європейський тип освіченого реформатора, покликаною перетворювати, дисциплінувати і скеровувати суспільство на шлях прогресу. Імператори періоду освіченого абсолютизму дотримувалися переконання, що правлять від імені і в інтересах усіх підданих, а відтак відповідальні перед своїм народом. Зважаючи на це, монархи концентрували у своїх руках усю повноту влади в центрі, а на місцях їх репрезентували віддані чиновники [17, с. 20]. Марія Терезія поділяла просвітницький погляд на владу, згідно з яким правитель керує не заради власного задоволення, а виконуючи обов'язки перед державою. Зокрема, в листі своїй дочці Марії Антуанетті вона писала: «Ми живемо в цьому світі, щоби робити добро нашим ближнім. Ваше завдання наповнене величезною відповідальністю, тому що ми існуємо не для себе самих і не тільки для наших розваг» [13, с. 197–198].

Освічений абсолютизм, як політика досягнення в державі «загального добробуту», визначався прагненням правлячої династії Габсбургів досягти економічного зростання всередині країни і зміцнити пози-

ції на міжнародній арені завдяки новим, раніше не використовуваним методам внутрішньої політики. Пошук таких методів управління весь час був вимушеним заходом, оскільки зумовлювався критичними наслідками низки воєн, в які була втягнута Дунайська імперія – війни за іспанський (1700–1714 рр.), польський (1734–1735 рр.) та австрійський (1740–1748 рр.) спадки, Семилітню війну (1756–1763 рр.).

Перебудова держави не означала її повного оновлення цілковито в дусі Просвітництва. Ключовими виступали два мотиви: *по-перше*, бажання остаточно зламати стану систему держави; *по-друге*, прагнення перетворити кожного підданого у свідомого громадянина, котрий відповідально ставиться до своїх обов'язків. Імператорський двір потребував ефективних методів відновлення матеріальних ресурсів, нових підходів до організації держави і, зрештою, виховання нового покоління підданих. Внутрішнім стимулом реформувати монархію Габсбургів також стала її висока децентралізація – держава фактично базувалася лише на династичній єдності Австрії, Чехії, Сілезії, Моравії (так звана корона Святого Вацлава), Словаччини, Хорватії та Угорщини (так звана корона Святого Стефана) [5, с. 107]. Одним із зовнішньополітичних стимулів реформування держави було також намагання не допустити відставання Австрії від її основного суперника – Пруссії [18, с. 34].

Головним ідейно-теоретичним джерелом австрійського освіченого абсолютизму стали праці німецьких просвітників – Самюеля Пуфендорфа (1631–1694 рр.), Крістіана Томазіуса (1655–1728 рр.) і Крістіана Вольфа (1679–1754 рр.). Вони у своїх творах розвивали ідею суспільного договору між сувереном і підданими, які обіцяли дотримуватися вірності правителю в обмін на зобов'язання захищати їхні права і піклуватися про всезагальний добробут [19, с. 94]. Згідно з просвітницькими теоріями, держава не лише володіла правом, але й зобов'язувалася контролювати всі аспекти суспільного життя згідно з його нормами. Тож задля досягнення соціального спокою держава була покликана уніфікувати законодавство і створити єдину систему правосуддя (у монархії Габсбургів цього тоді практично не було), будувати школи, сприяти релігійному миру і збереженню загальної моралі. Такі функції держави вимагали втручання абсолютистської держави у найдрібніші справи не тільки суспільного, але й приватного життя. І хоч підданих все частіше називали «громадянами», їх вважали не здатними самостійно, без опіки зверху, робити правильний вибір і здійснювати правильні вчинки [19, с. 94–95].

Державницька філософія Х. Вольфа, поєднана з іншими просвітницькими ідеями, була зорієнтована на практичні питання управління. Зокрема, вчений трактував державу як наслідок угоди між окремими родинами. Він актуалізував важливу для державного управління концепцію телеологічного божественного універсуму [19, с. 96]. Згідно з нею правління мудрого монарха здатне забезпечити підданам щасливе життя. Водночас австрійська філософська тра-

диція допускала можливість гармонії природного і божественного, наукового і метафізичного, віри і знання [16, с. 69] (звідси і характер реформ освіченого абсолютизму в імперії Габсбургів).

Для монархії Габсбургів поряд із французькою економічною думкою XVII–XVIII ст. ключову роль відіграв німецький камералізм [11, с. 111–112]. Успішний досвід втілення його ідей у німецьких державах після Тридцятилітньої війни зацікавив імператорський двір у Відні, оскільки ідеологія камералізму виходила за межі лише господарських перетворень, пропагуючи сильну державу [20, с. 81]. Камералісти шукали шляхи збільшення виробництва і внеску конкретного індивіда у розвиток країни; прагнули акумулювати грошові ресурси всередині держави з метою створення матеріальних передумов для досягнення загального блага. Водночас вони вважали, що запорукою сильної держави є щастя підданих, яке можливо досягти тільки після детальної регламентації всіх сторін суспільного (і навіть приватного) життя [21, с. 240–241].

Ідеї німецьких просвітителів у монархії Габсбургів знайшли своє продовження в діяльності теоретиків австрійського освіченого абсолютизму, передусім Йоганна Генріха Готліба Юсті (1717–1771) та Йозефа Зонненфельса (1732–1817).

Й. Юсті (*Justi*) здобув освіту у Відні, де познайомився із Фрідріхом Гаугвіцем – майбутнім канцлером Австрійської імперії. Спершу він працював у Геттінгенському університеті, де багато уваги приділяв вивченню творів Монтеск'є, зокрема популярного тоді трактату «Про дух законів» (1748 р.). Після повернення до Австрії, упродовж 1750–1753 рр., вчений викладав у Терезіанській академії [22, с. 77]. На першому місці у Й. Юсті, як камераліста, перебувала ідея «держави загального добробуту» (*Wohlfahrtsstaat*), яку учений трактував кінцевою метою, а також «безпечної держави» – держави, яка заради загального добробуту і колективних інтересів має право обмеж-

увати партикулярні інтереси окремих громадян. Зокрема, на відміну від Х. Вольфа, Юсті вважав, що заради спільного блага монарх зобов'язаний поступитися частиною своїх прерогатив й інтересів. Оскільки економічна діяльність, яка викликає конкуренцію, роз'єднує людей, то тільки держава, на переконання Юсті, повинна була взяти на себе завдання забезпечити суспільну згоду [19, с. 96].

Син головного рабина Бранденбурга, Й. Зонненфельс (*Sonnenfels*), починаючи з 1763 р. був професором Віденського університету (двічі обирався ректором). Він висунув теорію народонаселення, згідно з якою приріст народонаселення вважався запорукою процвітання, адже від кількості населення тоді безпосередньо залежала обороноздатність країни, розвиток економіки і внутрішня безпека. Чимала роль відводилася і ролі правоохоронних органів, на які теоретик освіченого абсолютизму покладав функції посередника між суб'єктами права і державою [23]. Праці Зонненфельса, зокрема його «*Grundsätze der Polizeihandlungs – und Finanzwissenschaft*», до середини XIX ст. слугували посібником для вивчення політичних та економічних наук. Як прихильник радикальної течії освіченого абсолютизму, церкві Зонненфельс відводив у суспільно-державному житті лише роль «поліції моральності» [12, с. 297].

Висновки. Отже, теоретичне обґрунтування реформатської політики епохи освіченого абсолютизму в імперії Габсбургів мало еkleктичний, компілятивний характер і передбачало основні принципи взаємовідносин влади й суспільства. Обґрунтовуючи способи управління і здійснення завдань держави, правники-теоретики визначали «загальний добробут» у державі як найважливішу мету. Крім того, мислителі XVIII ст. висунули найважливіший принцип теорії і практики державного управління, за якого головною умовою повноцінного функціонування правової держави став розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Huber A. Österreichische Reichsgeschichte: Geschichte der Staatsbildung und des öffentlichen Rechts. Prag; Wien : F. Tempsky; Leipzig : G. Freytag, 1895. 280 s.
2. Wess M.A. The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. 410 p.
3. Ермановская А. Загадки истории Империи Габсбургов. Харьков : Фолио, 2017. 379 с.
4. Lesaffer R.C. Peace treaties and the formation of international law. *The Oxford handbook of the history of international law*. Eds. B. Fassbender & A. Peeters. Oxford : Oxford University Press, 2012. P. 71–94.
5. Jaworski I. Zarys Powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa. Wrocław : Nakładem sekcji wydawniczej koła prawników Wrocławskiego Uniwersytetu, 1947. 218 s.
6. Aelschker E. Maria Theresia im Erbfolgekriege. Wien : Alfred Hödler, 1879. 186 s.
7. Андерсон П. Родословная абсолютистского государства / пер. с англ. Москва : Издательский дом «Территория будущего», 2010. 512 с.
8. Grodziski S. Habsburgowie. Dzieje dynastii. Wydanie drugie poszerzone. Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 2013. 343 s.
9. Пристер Е. Краткая история Австрии / сокр. пер. с нем. Москва : Издательство иностранной литературы, 1952. 509 с.
10. Małeckı M. Ideologiczne podstawy reform tereziańsko-józefińskich. *Krakowskie Studia z historii Państwa i prawa*. 2010. Vol. 3. S. 111–119.
11. Wereszycki H. Historia Austrii. Wrocław : Ossolineum, 1986. 350 s.
12. Krętosz J. Geneza józefińskiej polityki kościelnej cesarza Józefa II w monarchii habsburskiej (1780–1790). *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*. 2001. No 34. S. 292–303.
13. Воцелка К. История Австрии. Культура, общество, политика / пер. с нем. Москва : Изд-во «Весь мир», 2007. 512 с.

14. Szabo F. Haugwitz, Kaunitz, and the Structure of Government in Austria under Maria Theresia, 1745 to 1761. *Historical Papers*. 1979. No 141. P. 111–130.
15. McGill W. J. The Roots of Policy: Kaunitz in Vienna and Versailles, 1749–1753. *The Journal of Modern History*. 1971. Vol. 43. No. 2. P. 228–244.
16. Beales D. *Enlightenment and Reform in Eighteenth-century Europe*. London ; New York : I.B. Tauris, 2005. 326 p.
17. Naworski Z. Służba publiczna od monarchii absolutnej po czasy współczesne. Zarys problematykiю *Dzieje biurokracji*. Pod. red. A. Górnika, K. Latawca i D. Mahiera. T. IV. Cz. 1. Lublin–Sidlice : Libra, 2011. S. 13–40.
18. Эдер П. Реформы Марии-Терезии в Австрийской империи 1740–1780 гг. и их распространение на украинских землях (Галиции, Буковине и Закарпатье). *Leges și viața*. Iulie 2014. S. 33–37.
19. Rechtsphilosophie Geschichte der Staatstheorien. S.S., s.n., 19? 124 s.
20. Maciejewski T. Historia administracji i myśli administracyjnej. Czasy nowożytne i współczesne (XVI–XX w.). Warszawa : Wydawnictwo C.H. Beck, 2013. 392 s.
21. Small A. *The Cameralists. The Pioneers of German Social Polity*. Kitchener : Batoche Books, 2001. 544 p.
22. Tomczyk R. Pierwszy project reformy systemu szkolnego w nowożytnej Austrii w okresie panowania Marii Teresy. *Edukacja Humanistyczna*. 2011. Nr. 2 (25). S. 13–22.
23. Sonnenfels, Joseph Freiherr von. URL: https://austria-forum.org/af/AEIOU/Sonnenfels,_Joseph_Freiherr_von (13.02.2018).